

کودک‌همسری در ایران

Photo: Mukhina1/depositphotos.com

بحرانی اجتماعی، برخوردار از حمایت قانونی

راضیه امیری

در سال ۷۹۳۱ یکی از مسائلی که در زمینه مسائل مربوط حقوق زنان و کودکان بسیار پرسروصدا بود، طرح مسأله کودک‌همسری در مجلس شورای اسلامی، جنجال متعاقب آن و شکست این طرح بود.

برای اینکه بتوانیم به چرایی این جنجال واقف شویم، شاید در ابتدا لازم باشد مروری داشته باشیم بر حداقل سن قانونی ازدواج در ایران و مسائل پیرامونی آن.

یک پسرقت کامل پس از انقلاب ۷۵

در ایران حداقل سن قانونی ازدواج ۳۱ سال شمسی برای دختران و ۵۱ سال شمسی برای پسران است. دختران زیر ۳۱ سال با مجوز دادگاه امکان [ازدواج](#) دارند.

این قانون در مقایسه با قوانین مشابه قبل از انقلاب سال ۷۵، یک پسرقت کامل به حساب می‌آید.

پیش از انقلاب ۷۵ و در سال ۳۱۳۱، حداقل سن ازدواج برای دختران ۵۱ و برای پسران ۸۱ سال در نظر گرفته شد و ازدواج بین ۳۱ تا ۵۱ سالگی برای دختران و ۵۱ تا ۸۱ سالگی برای پسران منوط به مجوز دادگاه شد.

در سال ۳۵۳۱ این قانون پیش‌تر رفت و سن ازدواج برای دختران به ۸۱ و برای پسران به ۰۲ افزایش پیدا کرد و ازدواج دختران بین ۵۱ تا ۸۱ سال نیز منوط به رضایت والدین و اجازه دادگاه شد و ازدواج زیر ۵۱ سال نیز [کاملاً ممنوع شد](#).

پس از انقلاب ۷۵، قوانین حداقل سن ازدواج برای دختران لغو شدند و قانون فعلی در سال ۱۷۳۱ تصویب شد. اما حتی با وجود تعیین ۳۱ سالگی برای ازدواج دختران در ایران، آمار مربوط به ازدواج دختران زیر ۳۱ سال هم بالاست.

از جمله علل این مسأله این است که با وجود تعیین ۳۱ و ۵۱ سال برای ازدواج دختران و پسران، قانون به ولی دختر اجازه می‌دهد با موافقت قاضی، حتی در هنگام نوزادی، دختر یا پسر خود را به عقد دیگری [در بیاورد](#).

آمار ازدواج کودکان در ایران

طبق آخرین آمار رسمی ثبت شده در سال‌های ۱۹۳۱ تا ۵۹۳۱، حدود ۰۴ هزار مورد از کل ازدواج‌های ثبت شده در کشور، بین سنین ۰۱ تا ۴۱ سال [است](#) (چیزی حدود شش درصد).

حتی صدها مورد از ازدواج کودکان زیر ۰۱ سال هم [گزارش شده است](#).

نکته مهم اینکه باید توجه داشت این آمار مربوط به ازدواج‌های ثبت شده است و ازدواج‌های فراوانی هم در این سنین انجام شده‌اند که لزوماً ثبت نشده‌اند.

به دلیل وجود این شرایط، برخی نمایندگان مجلس در سال ۷۹ طرحی را مطرح کردند تا حداقل سن ازدواج برای دختران به ۶۱ سال و برای پسران به ۸۱ سال افزایش پیدا کند.

بر اساس این طرح ازدواج دختران بین ۳۱ تا ۶۱ سال نیازمند مجوز است و ازدواج دختران زیر ۳۱ سال، کاملاً ممنوع.

دلایلی همچون [«مغایرت طرح با شرع»](#) اما از جمله موانع تصویب این طرح بود.

نکته جالب توجه اینکه اگرچه مغایرت با شرع و [«کپی‌برداری از طرح‌های غربی»](#) از جمله دلایل مخالفت بود، اما کشورهای مسلمان

دیگری نیز هستند که با وجود جمعیت مسلمان گسترده، حداقل سن ازدواج دختران و پسران را بسیار بالاتر از قانون مدنی جمهوری اسلامی در نظر گرفته‌اند.

در این گزارش سه کشور ترکیه، مصر و عراق را مورد بررسی قرار داده‌ایم.

ترکیه

در سال ۲۰۰۲ در ترکیه، ۸۱ سالگی به عنوان حداقل سن ازدواج هم برای دختران و هم برای پسران تصویب شد. البته قانون مدنی، ازدواج در سن ۷۱ سالگی را به شرط رضایت والدین و ازدواج در ۶۱ سالگی را نیز» در شرایط استثنایی «و همراه با رضایت دادگاه، [مجاز می‌داند.](#)

گرچه [بر اساس آمار سال ۷۱۰۲](#)، متوسط سن ازدواج در ترکیه برای زنان ۳۰۴۲ و برای مردان ۴۰۷۲ است، اما ترکیه هنوز بالاترین نرخ ازدواج کودکان در اروپا را دارد. در واقع حتی با وجود تصویب قانون بالا، در سال ۷۱۰۲ و در حداقلی‌ترین برآوردها، ۵۱ درصد از دختران در زیر ۸۱ سالگی [ازدواج کرده‌اند.](#)

البته ناگفته نباید گذاشت که با وجود چنین قوانین مدنی‌ای، چالش تبعیت از قوانین اسلامی در ترکیه نیز وجود دارد. در واقع در حالی که سن قانونی ازدواج در ترکیه ۸۱ سال است، با گسترش ازدواج‌های دینی در این کشور، ازدواج زیر سن قانونی بیشتر شده است.

دولت اسلامگرایی رجب طیب اردوغان هم تلاش می‌کند حضور قوانین اسلامی را در متن جامعه بیشتر کند.

در سال ۷۱۰۲ اردوغان، «قانون مفتی «[را تصویب کرد](#) که به موجب آن، مقامات مذهبی اجازه پیدا کردند ازدواج زنان و مردانی را که به بلوغ رسیده باشند، ثبت کنند.

مصر

سن قانونی ازدواج در مصر برای پسران و دختران ۸۱ سال است. متوسط سن ازدواج در مصر برای زنان ۰۲ و برای مردان ۶۲ است. با این حال مصر از جمله کشورهای مسلمان است که به سختی با پدیده ازدواج کودکان درگیر است و ازدواج زیر سن قانونی در این کشور عملاً به یک معضل تبدیل شده است.

[یک پژوهش معتبر و دانشگاهی](#) نشان می‌دهد ۰۰۶ هزار زن در مصر بین سال‌های ۵۱۰۲ تا ۶۱۰۲ زیر سن قانونی ازدواج کرده‌اند.

با وجود این معضل، نکته مهم درباره مصر تلاش دولت برای کاهش نرخ ازدواج کودکان است.

در واقع جدای از اینکه ازدواج زیر سن ۸۱ سال در این کشور ممنوع است، به علت شیوع بالای ازدواج کودکان در این کشور، شورای ملی جمعیت که زیر نظر دولت فعالیت می‌کند، در سال ۴۱۰۲ یک استراتژی تنظیم کرد که [هدف آن](#)، کاهش نرخ ازدواج کودکان به میزان ۰۵ درصد در پنج سال بود.

بی‌ثباتی سیاسی ناشی از بهار عربی اما اجرای این استراتژی را با مشکلاتی مواجه کرد تا اینکه در سال ۷۱۰۲، بار دیگر شورای ملی زنان مصر [کمپین «نه به ازدواج کودکان»](#) را با همکاری وزارت اوقاف و امور مذهبی و روحانیون مسیحی راه‌اندازی کرد.

حتی فراتر از این تلاش‌ها، در سپتامبر ۷۱۰۲ رئیس شورای ملی زنان در مصر از پارلمان درخواست کرده بود تا پیش‌نویس قانون جدیدی را تصویب کند که سن ازدواج را از ۸۱ سالگی به ۱۲ سالگی [افزایش دهد.](#)

عراق

در عراق نیز سن قانونی ازدواج ۸۱ سال است؛ چه برای دختران و چه برای پسران. این قانون البته اجازه می‌دهد دختران و پسران در ۵۱ سالگی به شرط رضایت والدین ازدواج کنند.

با این حال عراق نیز همچون مصر و ترکیه با پدیده ازدواج کودکان روبه‌روست.

اگرچه اطلاعات کمی از ازدواج کودکان در عراق وجود دارد، اما بر اساس آمارهای یونسف، در عراق از هر پنج دختر یک دختر قبل از رسیدن به ۸۱ سالگی ازدواج می‌کند.

[بر اساس آمارهای سال ۷۱۰۲](#)، ۴۲ درصد از کودکان پیش از رسیدن به ۸۱ سالگی ازدواج می‌کنند و پنج درصد پیش از رسیدن به ۵۱

در نوامبر سال ۷۱۰۲ لایحه‌ای در مجلس عراق به رای گذاشته شد که در آن به روحانیون مسلمان این اختیار داده می‌شد تا قراردادهای ازدواج را تنظیم و کنترل کنند. سن ازدواج نیز یکی از مواد **این قرارداد بود**. اگر چه این لایحه به تصویب نرسید اما نرخ ازدواج کودکان در عراق همچنان رو به افزایش است.

به گفته دولت عراق در سال ۷۹۹۱، ۵۱ درصد از زنان زیر ۸۱ سال ازدواج کردند. این رقم در سال ۶۱۰۲ به ۴۲ درصد رسید، که پنج درصد از آنان زیر ۵۱ سال داشتند.

جدول مقایسه‌ای سن قانونی ازدواج و میانگین سن ازدواج

همان‌طور که دیدیم، اگرچه سه کشور ترکیه، مصر و عراق نیز درگیر موضوع کودک‌همسری هستند، اما نکته مهم در آن‌ها این است که در بسیاری از موارد قانون در مقابل کودک‌همسری ایستادگی می‌کند؛ نه چون ایران که قانون عملاً کودک‌همسری را تسهیل می‌کند.

در اینجا جدولی طراحی شده که در آن سعی شده است نکات مطرح درباره سن قانونی ازدواج و میانگین سن ازدواج در چهار کشور مذکور و نیز چهار کشور غیرمسلمان سوئد، ژاپن، دانمارک و استرالیا مرور شود.

ردیف	کشور	سن قانونی ازدواج		میانگین سن ازدواج	
		مردان	زنان	مردان	زنان
۱	ترکیه	۱۸	۱۸	۲۷.۴	۲۴.۳
		با شرایط خاص ۱۶ و ۱۷			
		** با دادن حق و اختیار به روحانیون برای ثبت ازدواج مذهبی، تعیین سن ازدواج برای برگزاری عقد در اختیار این روحانیون قرار گرفته است.			
۲	مصر	۱۸	۱۸	۲۶	۲۰
۳	عراق	۱۸	۱۸	۲۶.۲	۲۱.۹
		دختران در شرایط خاص ۱۵			
۴	ایران	۱۳ دختران ۱۵ پسران	۱۳ دختران ۱۵ پسران	۲۷.۳	۲۲.۸

		** اگرچه سن قانونی ازدواج ۱۳ سال است، اما دختر با اجازه ولی در هر سنی می‌تواند ازدواج کند.		
۳۶.۲	۳۳.۶	۱۸	سوئد	۵
۳۱.۱	۲۹.۳	زنان ۱۶ مردان ۱۸	ژاپن	۶
۳۸.۸	۳۶	۱۸	دانمارک	۷
۳۲	۳۰.۱	۱۸ در شرایط خاص ۱۶	استرالیا	۸